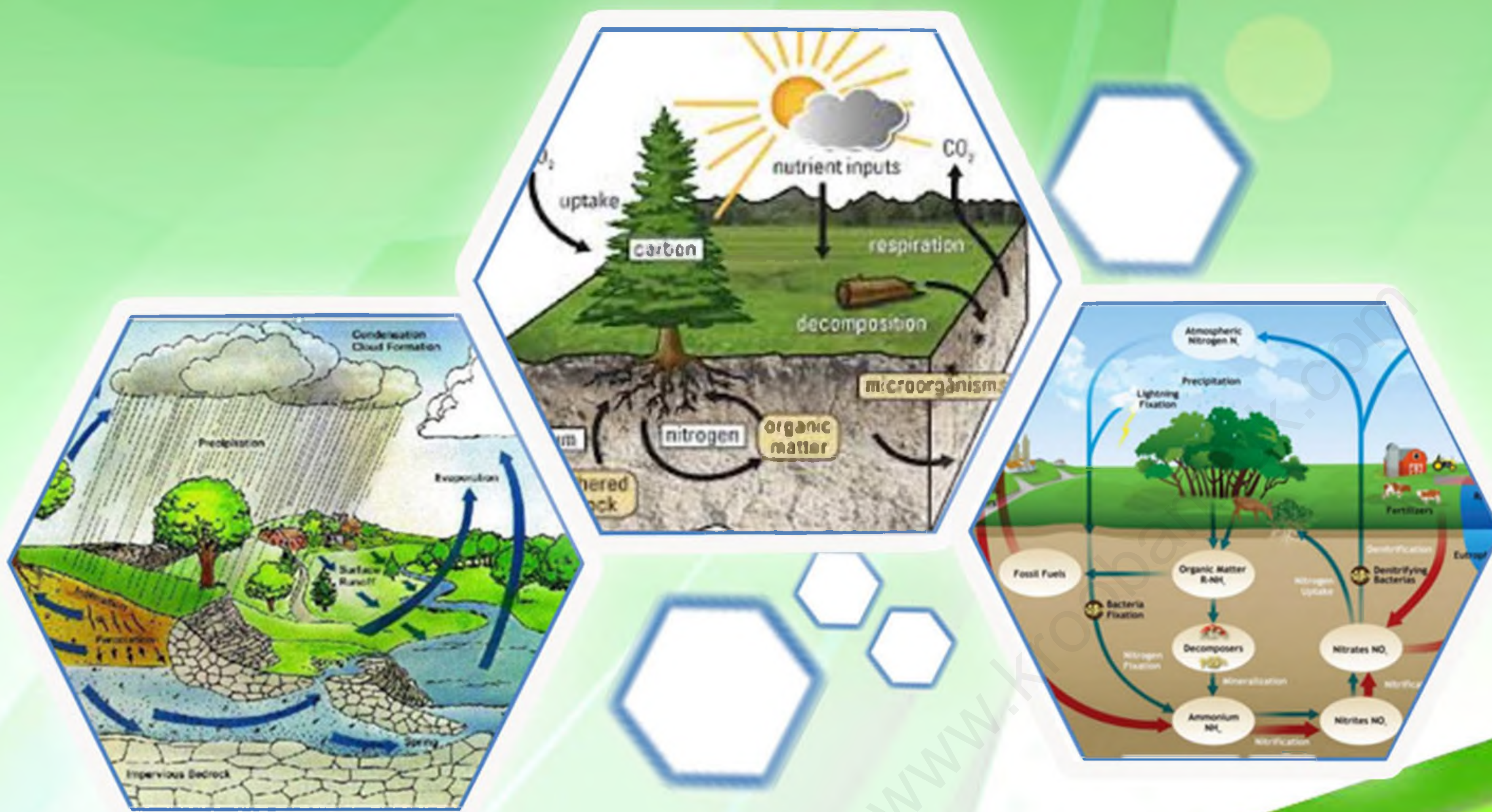

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle) หน่วยการเรียนรู้ ระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เรื่อง วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

รายวิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102)
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

นางมธุระดา วีระพันธ์
ตำแหน่งครู วิทยฐานะชำนาญการ

โรงเรียนเชียงกลาง “ประชาพัฒนา”
อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37

คำนำ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle) หน่วยการเรียนรู้ระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน นำแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียนมาบูรณาการจัดการเรียนการสอน กระตุ้นให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการทำงานกลุ่ม อันจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น จัดทำทั้งหมด 6 ชุด ดังนี้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 3 การถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 4 วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 5 ความหลากหลายทางชีวภาพ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 6 ประชากรในระบบนิเวศ

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle) หน่วยการเรียนรู้ระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102) ชุดนี้จะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และมีกระบวนการทำงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

มธุระดา วีระพันธ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
สารบัญตาราง	ง
คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (สำหรับครู)	1
บทบาทของครูผู้สอน	3
คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (สำหรับนักเรียน)	4
บทบาทของนักเรียน	5
มาตรฐานการเรียนรู้	6
ตัวชี้วัด	6
สาระสำคัญ	6
สาระการเรียนรู้	6
จุดประสงค์การเรียนรู้	7
แบบทดสอบก่อนเรียน	8
แบบบันทึกผลการทดสอบก่อนเรียน	11
กิจกรรมที่ 1 ทบทวน ชวนจำ	12
กิจกรรมที่ 2 สนใจ ใฝ่เรียนรู้	13
กิจกรรมที่ 3 สืบค้น ทดลอง	35
กิจกรรมที่ 4 สรุปได้ อธิบายเป็น	38
กิจกรรมที่ 5 เพิ่มเติม เสริมความรู้	40
กิจกรรมที่ 6 ประเมินผล คั่นคว้งาน	42
กิจกรรมที่ 7 นำไปใช้ ถ่ายโอนความคิด	43
แบบทดสอบหลังเรียน	44
แบบบันทึกผลการทดสอบหลังเรียน	47
บรรณานุกรม	48

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 1 วัฏจักรน้ำ (1)	15
ภาพที่ 2 วัฏจักรน้ำ (2)	15
ภาพที่ 3 วัฏจักรคาร์บอน (1)	17
ภาพที่ 4 วัฏจักรคาร์บอน (2)	17
ภาพที่ 5 วัฏจักรคาร์บอน (3)	18
ภาพที่ 6 วัฏจักรไนโตรเจน (1)	22
ภาพที่ 7 วัฏจักรไนโตรเจน (2)	22
ภาพที่ 8 วัฏจักรไนโตรเจน (3)	23
ภาพที่ 9 วัฏจักรฟอสฟอรัส (1)	26
ภาพที่ 10 วัฏจักรฟอสฟอรัส (2)	26
ภาพที่ 11 แสดงปรากฏการณ์เรือนกระจก	27
ภาพที่ 12 กระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง	30
ภาพที่ 13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม	30
ในแง่การถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนสาร	
ภาพที่ 14 แผนผังแสดงวัฏจักรคาร์บอน	33
ภาพที่ 15 การปล่อยควันพิษของโรงงานอุตสาหกรรม	43

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างบันทึกผลการทำกิจกรรมศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ	36
ตารางที่ 2 ตารางบันทึกผลการทำกิจกรรมศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ	37

คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (สำหรับครู)

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle) หน่วยการเรียนรู้ระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102) ประกอบด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 6 ชุด ดังนี้

- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 1 ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 3 การถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศ
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 4 วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 5 ความหลากหลายทางชีวภาพ
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดที่ 6 ประชากรในระบบนิเวศ

มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุตามตัวชี้วัดและจุดประสงค์การเรียนรู้และมีประสิทธิภาพผู้สอนควรเตรียมความพร้อมและปฏิบัติตามคำแนะนำดังต่อไปนี้

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ คือ ชุดที่ 4 เรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ประกอบการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ หน่วยการเรียนรู้ระบบนิเวศ
2. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแผนจัดการเรียนรู้เนื้อหาที่สอนเอกสารชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และคำชี้แจงต่าง ๆ ให้เข้าใจก่อนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
3. เตรียมสื่ออุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้พร้อมและครบจำนวนนักเรียนในชั้นเรียนแต่ละกลุ่ม
4. เมื่อมีกิจกรรมกลุ่มให้แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คนจำนวนกลุ่มขึ้นอยู่กับนักเรียนในชั้นเรียนโดยคลื่อนักเรียนเรียนเก่งปานกลางและอ่อนให้มีการเลือกประธานและเลขานุการกลุ่มและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแก่สมาชิกในกลุ่ม
5. ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองแนะนำขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แนวปฏิบัติในระหว่างการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แล้วจึงให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
6. ขณะที่นักเรียนทำกิจกรรมครูคอยให้ความช่วยเหลือแนะนำกระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรมอย่างกระตือรือร้นและตอบข้อสงสัยต่าง ๆ ระหว่างเรียนพร้อมทั้งสังเกตและประเมินพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน

7. เมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนแล้วนำผลทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแจ้งให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าทางการเรียน

8. การวัดและประเมินผลประเมินจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มประเมินผลการปฏิบัติงานตรวจกิจกรรมในแต่ละขั้นกิจกรรม

9. เมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ครูให้นักเรียนร่วมตรวจสอบเก็บชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัสดุสิ่งของและอุปกรณ์ให้เรียบร้อยเพื่อสะดวกในการใช้ครั้งต่อไป

10. ถ้านักเรียนศึกษาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่เข้าใจ ครูควรแนะนำเพิ่มเติมอาจให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมทั้งในและนอกเวลาเรียนจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะและมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

บทบาทของครูผู้สอน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีองค์ประกอบที่สำคัญที่สัมพันธ์กันหรือมีความสอดคล้องกัน ประกอบด้วยหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงกัน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ครูผู้สอนควรมีบทบาทดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรโรงเรียน วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ และศึกษาสาระการเรียนรู้อย่างละเอียดว่าเป็นอย่างไร ต้องการให้ผู้เรียนทราบอะไร ควรดำเนินการอย่างไร จะหาความรู้เพิ่มเติมได้จากแหล่งใดบ้างอย่างไร จะจัดกิจกรรมอย่างไรผู้เรียนจึงจะได้ความรู้มากที่สุด กระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างไม่เบื่อหน่าย
2. ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ วางแผนการจัดการเรียนรู้ และเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม
3. เตรียมสื่อ อุปกรณ์ ให้พร้อม
4. เตรียมความรู้ หลักฐาน เหตุผล คำถามนำเรื่อง คำอธิบาย คำชี้แจง เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ
5. เตรียมใจ ครูผู้สอนต้องเปิดใจให้กว้าง มองโลกในแง่ดี พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้เรียนเสมอ
6. ตั้งเกต ดูแล ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนขณะปฏิบัติกิจกรรม พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นช่วยเหลือ และแก้ไขในส่วนที่ไม่ถูกต้องในขณะที่เกิดกิจกรรมร่วมกัน
7. สังเกตพัฒนาการของนักเรียน ในเรื่องความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ความสามารถในการปฏิบัติตามคำชี้แจงที่กำหนดไว้ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
8. อธิบายเนื้อหาเพิ่มเติม โดยการเดินไปดูการทำกิจกรรมตามกลุ่มของนักเรียน ตลอดจนเป็นผู้นำสรุปเนื้อหาในบทเรียนนั้น ๆ
9. ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ลดบทบาทการเป็นผู้บอกมาเป็นผู้ถามและคอยช่วยเหลือดูแล ให้คำชมแก่นักเรียนที่ทำดี หรือทำกิจกรรมสำเร็จแม้เพียงเล็กน้อย
10. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม
11. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรเน้นกระบวนการวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนาปรับปรุง แก้ไขปัญหาเป็นสำคัญ

คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (สำหรับนักเรียน)

ชุดที่ 4 เรื่อง...วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

1. นักเรียนศึกษา ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างละเอียดและปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดให้
  2. นักเรียนศึกษา มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้
  3. นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมภายใต้คำชี้แนะของครู เมื่อมีข้อสงสัยให้ถามและขอคำอธิบายจากครู
- ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย 7 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรม	การปฏิบัติ	เวลา	หมายเหตุ
- สอบก่อนเรียน	- สอบ	10 นาที	-
1. ทบทวน ชวนจำ	- การตอบคำถาม	20 นาที	-
2. สนใจ ใฝ่เรียนรู้	- ศึกษาใบความรู้ และตอบคำถาม	30 นาที	-
3. สืบค้น ทดลอง	- ศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ และบันทึกผล	40 นาที	-
4. สรุปได้ อธิบายเป็น	- วิเคราะห์ สรุปผล และตอบคำถาม	20 นาที	-
5. เพิ่มเติม เสริมความรู้	- การตอบคำถาม	20 นาที	-
6. ประเมินผล ค้นคว้า งาน	- จัดทำป้ายนิเทศเรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ	20 นาที	(ทำนอกเวลาเรียนส่ง สัปดาห์ต่อไป)
7. นำไปใช้ ถ่ายโอน ความคิด	- เขียนตอบแสดงความคิดเห็น	10 นาที	
- สอบหลังเรียน	- สอบ	10 นาที	-

4. นักเรียนบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด สมบูรณ์ และเป็นระเบียบเรียบร้อย
5. นักเรียนส่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ครูผู้สอน เพื่อตรวจคำตอบ และบันทึกคะแนน

บทบาทของนักเรียน

การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle) หน่วยการเรียนรู้ระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ นักเรียนควรมีบทบาทดังนี้

1. ทำความเข้าใจวิธีการเรียน โดยละเอียดเพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนการเรียนรู้
2. ปฏิบัติตามคำชี้แจงในชุดกิจกรรมให้ละเอียด และฝึกปฏิบัติตามคำชี้แจงนั้นให้ครบถ้วนในชุดกิจกรรม
3. นักเรียนได้ทำกิจกรรม โดยเน้นให้เป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น
4. เรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
5. สร้างพฤติกรรมและนิสัยที่ดีในการอยู่ร่วมกัน เช่น ไม่เสียงดังขณะที่ทุกคนทำงานอยู่ประจำกลุ่ม ไม่เดินไปมา อภิปรายซักถามเกี่ยวกับกิจกรรมเบา ๆ จดจ่อกับงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จ รู้จักการรอคอย ให้ความช่วยเหลือเพื่อนในโอกาสที่เหมาะสม ฯลฯ
6. บันทึกการเรียนรู้ และเรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
7. มีความรับผิดชอบ และรักษาวินัยตามกำหนด
8. นักเรียนฝึกการประเมินตนเอง ปรับปรุงผลงาน ตลอดจนเฝ้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีการวัดความก้าวหน้าระหว่างเรียนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้น

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 4 เรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ วิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ว 2.1 เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3

สำรวจตรวจสอบระบบนิเวศต่าง ๆ ในท้องถิ่น อธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในระบบนิเวศ การถ่ายทอดพลังงาน วัฏจักรของสาร และการเปลี่ยนแปลงของประชากร

ตัวชี้วัด

อธิบายวัฏจักรน้ำ วัฏจักรคาร์บอน และความสำคัญที่มีต่อระบบนิเวศ (ว 2.1 ม.3/3)

สาระสำคัญ

สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศจะใช้แร่ธาตุและสารจากสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกันก็จะปล่อยสารกลับคืนสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการหมุนเวียนสารเป็นวัฏจักร (cycle)

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายของวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ (biogeochemical cycle)
2. วัฏจักรน้ำ (water cycle)
3. วัฏจักรคาร์บอน (carbon cycle)
4. วัฏจักรไนโตรเจน (nitrogen cycle)
5. วัฏจักรฟอสฟอรัส (phosphorus cycle)
6. ความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนสารในระบบนิเวศ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ความรู้ (K)

- 1.1 อธิบายความหมายของวัฏจักรของสารในระบบนิเวศได้
- 1.2 อธิบายวัฏจักรน้ำ วัฏจักรคาร์บอน วัฏจักรไนโตรเจน วัฏจักรฟอสฟอรัส และ ความสำคัญที่มีต่อระบบนิเวศได้
- 1.3 อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนสารในระบบนิเวศได้

2. ทักษะ/กระบวนการ (P)

- 2.1 ทักษะการทำงานกลุ่ม
- 2.2 ทักษะการสรุปผล

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A)

- 3.1 มีวินัย
- 3.2 ใฝ่เรียนรู้
- 3.3 มุ่งมั่นในการทำงาน

แบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในแบบบันทึกผล
การทดสอบก่อนการเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ เวลา 10 นาที (10 คะแนน)

1. ข้อใดกล่าวถึง วัฏจักรหมุนเวียนสาร ถูกต้อง

- ก. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบเป็นวัฏจักร
- ข. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบไม่เป็นวัฏจักร
- ค. เป็นการหมุนเวียนของสารแบบเป็นวัฏจักรอย่างเดียว
- ง. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบเป็นวัฏจักรอย่างเดียว

2. ข้อใด ไม่ใช่ กระบวนการในวัฏจักรน้ำ

- ก. การระเหย
- ข. การคายน้ำ
- ค. การควบแน่น
- ง. การย่อยสลาย

3. ข้อใด ไม่ใช่ กระบวนการในวัฏจักรคาร์บอน

- ก. การระเหยกลายเป็นไอ
- ข. การเผาไหม้
- ค. การย่อยสลาย
- ง. การสังเคราะห์แสง

4. พืชสามารถนำไนโตรเจนไปใช้ได้ไนข้อใด

- ก. แอมโมเนีย
- ข. ไนเตรท
- ค. ไนไตรท์
- ง. ไนโตรเจนในอากาศ

5. แบคทีเรียมีความสำคัญ ในวัฏจักรหมุนเวียนสารอย่างไร

- ก. เป็นตัวสลายสารต่าง ๆ
- ข. ช่วยเก็บสะสมสารเคมี
- ค. ช่วยปล่อยพลังงานที่จำเป็นในการหมุนเวียนสาร
- ง. เปลี่ยนแปลงสารเคมีให้อยู่ในรูปการใช้ประโยชน์ได้

6. สัตว์ได้รับคาร์บอนโดยวิธีใด

- ก. การหายใจ
- ข. การกินพืชเป็นอาหาร
- ค. ขบวนการย่อยสลาย
- ง. การสังเคราะห์แสง

7. พืชได้รับคาร์บอนมากที่สุดโดยวิธีใด

- ก. การหายใจ
- ข. การสังเคราะห์แสง
- ค. การคายน้ำ
- ง. การดูดน้ำแร่ธาตุในดิน

8. สิ่งมีชีวิตใดทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายในระบบนิเวศ

- ก. ตั๊กแตน
- ข. ปลวก
- ค. หนอนกินผักกาด
- ง. เห็ด

9. ถ่านหินและน้ำมันเกิดขึ้นในวัฏจักรข้อใด

- ก. วัฏจักรคาร์บอน
- ข. วัฏจักรน้ำ
- ค. วัฏจักรไนโตรเจน
- ง. วัฏจักรฟอสฟอรัส

10. ข้อใดมีการย่อยสลายสารเป็นไปตามลำดับ

- ก. ยูเรีย → แอมโมเนีย → ไนไตรท์ → ไนเตรท
- ข. แอมโมเนีย → ยูเรีย → ไนไตรท์ → ไนเตรท
- ค. ยูเรีย → แอมโมเนีย → ไนเตรท → ไนไตรท์
- ง. ไนไตรท์ → ไนเตรท → แอมโมเนีย → ยูเรีย

แบบบันทึกผลการทดสอบก่อนการเรียนรู้

เรื่อง วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

โรงเรียน.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

คำชี้แจง

ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย X ทับตัวเลือกที่ถูกต้องที่สุด

1.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
2.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
3.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
4.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
5.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
6.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
7.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
8.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
9.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
10.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)

กิจกรรมที่ 1 ทบทวน ชวนจำ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้องและทำเครื่องหมาย ✕ หน้าข้อความที่ผิด (5 คะแนน)

- ..... 1. ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ในลักษณะการกินต่อกันเป็นทอด ๆ เรียกว่าโซ่อาหาร
- ..... 2. หนู จัดเป็นผู้ผลิต
- ..... 3. มนุษย์เป็นผู้บริโภคทั้งพืชและสัตว์
- ..... 4. วัว ควาย จัดเป็นผู้บริโภคลำดับที่ 2
- ..... 5. ผู้บริโภคลำดับสุดท้ายคือปลวก

คำชี้แจง

จงนำคำที่กำหนดให้ ไปเติมลงในช่องว่างให้ถูกต้อง (5 คะแนน)

การคายน้ำ
ออกซิเจน

การระเหย

คาร์บอนไดออกไซด์

การควบแน่น

ไนโตรเจน

- 1. การแพร่ของน้ำออกจากใบของพืชโดยผ่านทางปากใบคือ.....
- 2. กระบวนการที่ของเหลว เช่น น้ำเปลี่ยนสภาพโดยธรรมชาติเป็นก๊าซคือ.....
- 3. กระบวนการที่ก๊าซแปรสภาพเป็นของเหลวคือ.....
- 4. ก๊าซที่ได้จากกระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง คือ.....
- 5. ก๊าซที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในกระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสงของพืชคือ.....

กิจกรรมที่ 2 สนใจไหมเรียนรู้

ใบความรู้

เรื่อง...วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ เรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ
ดังต่อไปนี้แล้วตอบคำถามท้ายกิจกรรม

สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ ได้แก่ แร่ธาตุและสารต่าง ๆ ในระบบนิเวศ เช่น แก๊สออกซิเจน แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส น้ำ ซึ่งสารเหล่านี้มีสิ่งมีชีวิตสามารถนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีวิตและขณะเดียวกันผลที่เกิดจากการใช้สารบางชนิดก่อให้เกิดสารใหม่ที่มีชีวิตชนิดอื่นนำไปใช้ได้ ทำให้ปริมาณสารในระบบนิเวศค่อนข้างคงที่และสมดุลในธรรมชาติ เนื่องจากการหมุนเวียนสารโดยมีการใช้สารบางอย่างแล้วปลดปล่อยสารบางอย่างกลับคืนสู่ธรรมชาติ ทำให้เกิดการหมุนเวียนสารในระบบนิเวศเรียกว่า วัฏจักร

วัฏจักรของสาร (Biogeochemical cycle)

หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสารหนึ่งไปอีกสารหนึ่ง โดยการ เปลี่ยนแปลง ของสารจากสารหนึ่ง ไปยังอีกสารหนึ่งโดยการเปลี่ยนตำแหน่งจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งหรือจากสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งไปยังอีกชนิดหนึ่งแต่ในที่สุดจะหมุนเวียนกลับไปยังสภาพเดิมอีก เช่น ออกซิเจนมีอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ทั่วไป

วัฏจักรของสาร (Biogeochemical cycle) ในระบบนิเวศ

ที่นักเรียนควรรู้มี 4 ชนิด ได้แก่

วัฏจักรน้ำ

วัฏจักรคาร์บอน

วัฏจักรไนโตรเจน

วัฏจักรฟอสฟอรัส

วัฏจักรน้ำ (Water cycle or Hydrologic cycle)

วัฏจักรน้ำ เป็นวัฏจักรที่มีความสำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตและยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ด้วย พื้นผิวของโลกประกอบด้วยแหล่งน้ำประมาณ 3 ใน 4 ส่วน น้ำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดเพราะน้ำเป็นองค์ประกอบส่วนใหญ่ของเซลล์เป็นตัวกลางสำคัญของกระบวนการต่าง ๆ ในสิ่งมีชีวิตและเป็นแหล่งที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตบางชนิดวัฏจักรของน้ำจึงนับว่ามีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตเป็นอย่างมาก

วัฏจักรน้ำประกอบด้วย วงจร 2 วงจร คือ

① **วัฏจักรระยะสั้น (Short cycle)** เป็นการหมุนเวียนน้ำโดยไม่ผ่านสิ่งมีชีวิต เกิดจากการระเหยของน้ำ (evaporation) บริเวณผิวโลกเนื่องจากได้รับพลังงานแสงอาทิตย์ขึ้นไปรวมตัวกันเป็นกลุ่มเมฆและเกิดการควบแน่น (condensation) จนกลั่นตัว (Precipitation) ลงมาเป็นฝนตกลงสู่ผิวโลกอีกครั้งหนึ่งเป็นวัฏจักรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการเปลี่ยนสถานะของน้ำจากการรับพลังงานโดยตรง

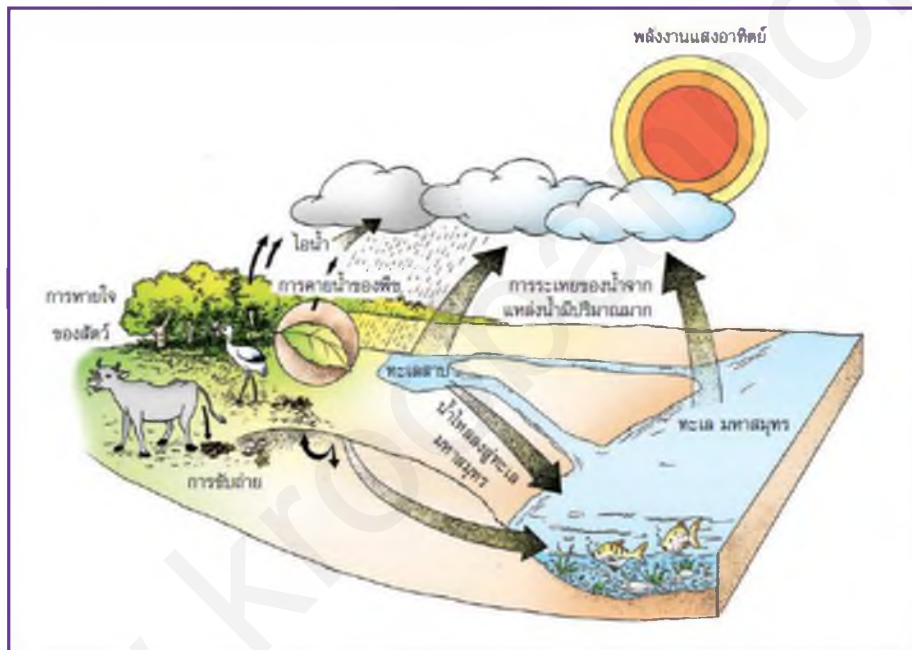
② **วัฏจักรระยะยาว (Long cycle)** เป็นการหมุนเวียนน้ำโดยผ่านสิ่งมีชีวิตสิ่งมีชีวิตรับน้ำเข้าสู่ร่างกายเพื่อใช้ในการรักษาสมดุลและเมตาบอลิซึมต่าง ๆ น้ำที่เหลือจากการนำไปใช้และน้ำที่ได้จากกระบวนการต่าง ๆ จะถูกขับจากร่างกายของสิ่งมีชีวิต เช่น การคายน้ำของพืช (Transpiration) การหายใจ (Respiration) การขับปัสสาวะ การขับเหงื่อ น้ำเหล่านี้จะเข้าสู่ชั้นบรรยากาศในรูปของไอน้ำ (Water vapour) เกิดการควบแน่นและกลั่นตัวเป็นฝนตามลำดับ

วัฏจักรน้ำตามธรรมชาติแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

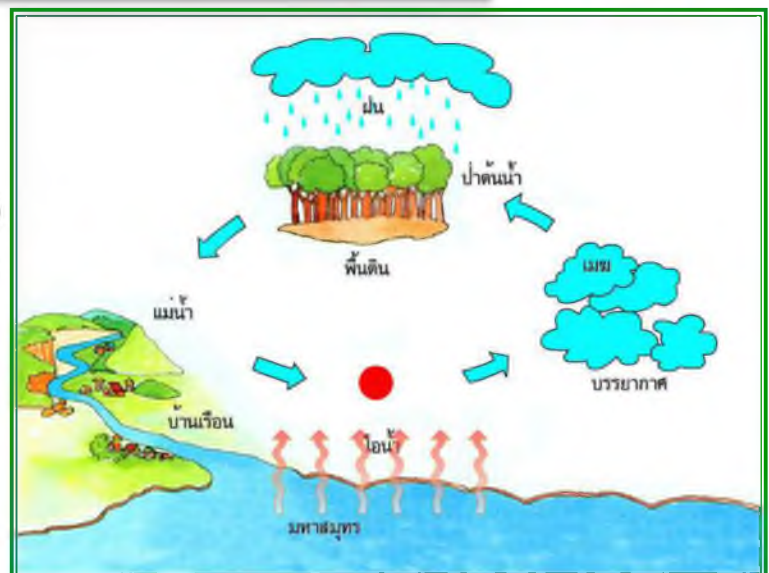
- ❶ การระเหย (evaporation) หมายถึง การที่น้ำในแหล่งน้ำกลายเป็นไอน้ำเมื่อได้รับความร้อนจากแสงอาทิตย์
- ❷ การควบแน่น (condensation) หมายถึง การที่ไอน้ำในบรรยากาศเปลี่ยนสถานะเป็นของเหลวในรูปของเมฆเมื่อได้รับความเย็น
- ❸ การเกิดฝนตก (precipitation) หมายถึง ปรากฏการณ์ของการเกิดการรวมตัวของน้ำในอากาศเกิดเป็นฝนและหิมะตกสู่พื้นโลก
- ❹ การรวมตัวของน้ำ (collection) หมายถึง การที่น้ำไหลรวมกันสู่แหล่งน้ำที่เป็นแหล่งอุปโภคและบริโภคของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ 1 วัฏจักรน้ำ (1)
ที่มา www.google.com

ภาพที่ 2 วัฏจักรน้ำ (2)
ที่มา www.google.com

วัฏจักรคาร์บอน (Carbon cycle)

วัฏจักรคาร์บอน

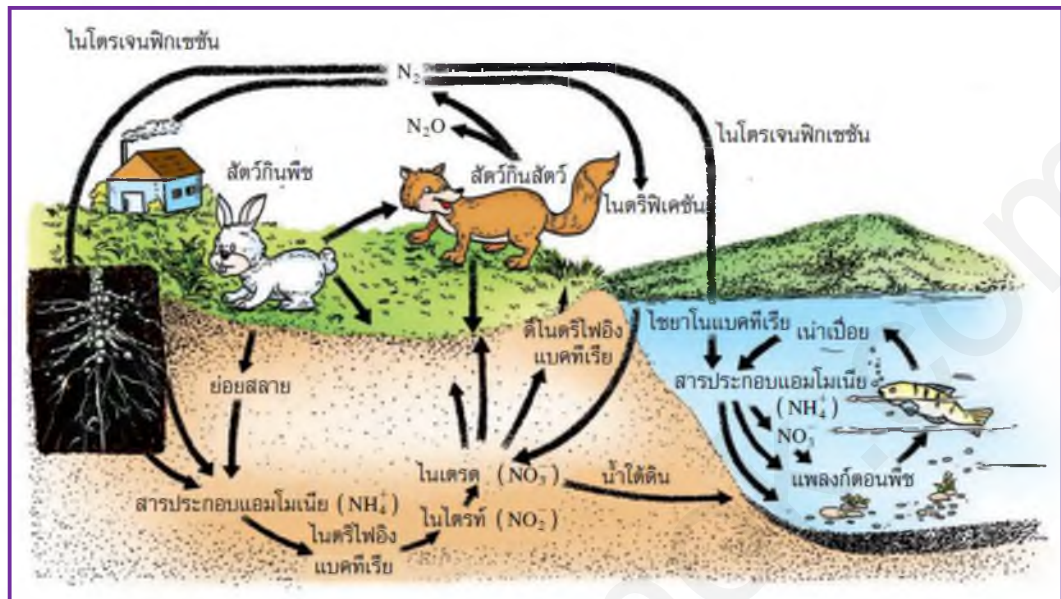
คาร์บอนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของอินทรีย์สารในสิ่งมีชีวิต เช่น คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน และวิตามิน พืชใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ ในกระบวนการสังเคราะห์แสงเพื่อสร้างอาหาร สัตว์ได้รับสารอาหารที่มีคาร์บอนเป็นองค์ประกอบโดยการกินอาหาร ผู้ย่อยสลายอินทรีย์สารได้รับสารที่มีคาร์บอนจากการดูดซึมสารอินทรีย์ที่ย่อยสลายแล้ว สิ่งมีชีวิตทุกชนิดปล่อยคาร์บอนกลับคืนสู่บรรยากาศในรูปของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการหายใจพืชจะนำก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่สิ่งมีชีวิตปล่อยสู่บรรยากาศไปใช้ในกระบวนการสังเคราะห์แสงต่อไป ดังนั้นในระบบนิเวศจึงมีการหมุนเวียนของสารที่มีคาร์บอนตลอดเวลา ซึ่งเรียกว่า “วัฏจักรคาร์บอน”

การหมุนเวียนของธาตุคาร์บอนในระบบนิเวศมีผู้ผลิต คือ พืชเป็นสิ่งสำคัญโดยพืชใช้ธาตุคาร์บอนที่อยู่ในรูปของแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ในการสร้างอาหารด้วยการสังเคราะห์ด้วยแสง เมื่อสัตว์กินพืช คาร์บอนจะเข้าไปสะสมในเนื้อเยื่อเมื่อพืชและสัตว์ตายผู้สลายสารอินทรีย์จะย่อยสลายซากพืชซากสัตว์ และการเผาไหม้เชื้อเพลิงจะได้แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์กลับคืนสู่บรรยากาศ นอกจากนี้แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศสามารถละลายน้ำได้ทำให้พืชนำไปเป็นวัตถุดิบในการสังเคราะห์ด้วยแสง เมื่อคาร์บอนไดออกไซด์รวมตัวกับน้ำบางส่วนจะได้สารประกอบไฮโดรเจนคาร์บอนไดออกไซด์ในน้ำโดยแหล่งน้ำตามธรรมชาติจะมีแคลเซียมละลายอยู่ด้วยเสมอซึ่งจะสามารถทำปฏิกิริยากับสารประกอบไฮโดรเจนคาร์บอนไดออกไซด์ได้และทำให้เกิดหินปูนขึ้นและหินปูนก็สลายให้คาร์บอนไดออกไซด์ได้ เมื่ออยู่ในสภาวะเป็นกรด

ในระบบนิเวศการหมุนเวียนของคาร์บอนต้องผ่านสิ่งมีชีวิตเสมอ แต่คาร์บอนในธรรมชาติเกิดจากการสะสมของตะกอนซากพืชซากสัตว์ใต้ผิวโลกเป็นเวลานานจนมีการเปลี่ยนสภาพเป็นถ่านหินและปิโตรเลียมซึ่งเป็นพลังงานแหล่งใหญ่เมื่อมีการนำมาใช้ประโยชน์เป็นเชื้อเพลิงก็จะมีคาร์บอนกลับสู่บรรยากาศในรูปของคาร์บอนไดออกไซด์และหมุนเวียนกลับให้พืชนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ดังนั้นคาร์บอนจึงหมุนเวียนเป็นวัฏจักรที่อยู่ในระบบนิเวศอย่างสมดุล

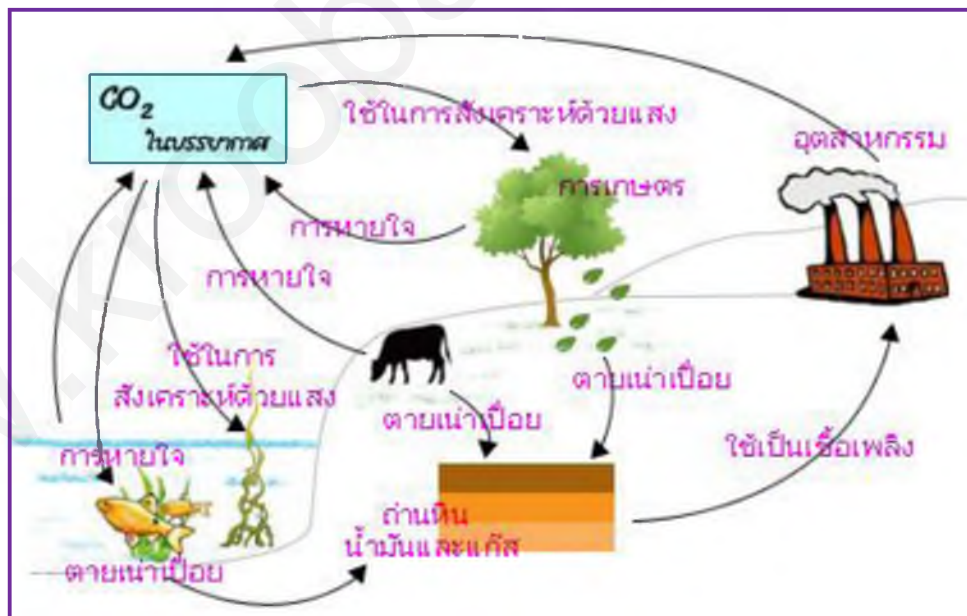

ภาพที่ 3 วัฏจักรคาร์บอน (1)

ที่มา www.google.com

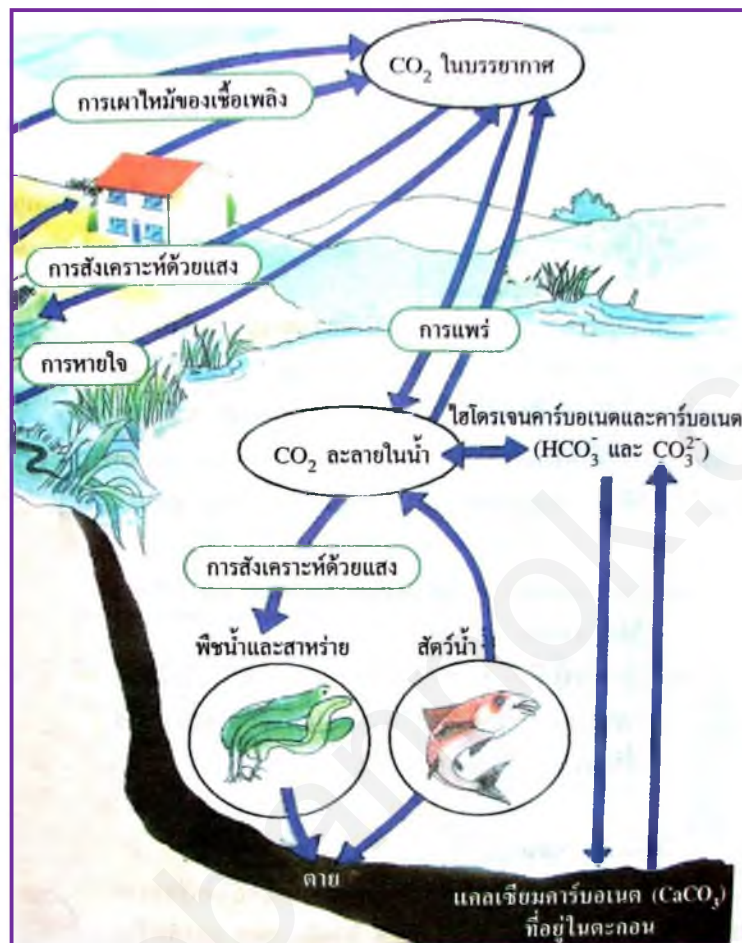

ภาพที่ 4 วัฏจักรคาร์บอน (2)

ที่มา www.google.com

ภาพที่ 5 วัฏจักรคาร์บอน (3)

ที่มา www.google.com

นอกจากนี้การหมุนเวียนธาตุคาร์บอนคืนสู่บรรยากาศ ยังมีอีกหลายทาง

ได้แก่

- ❶ การหายใจของพืชและสัตว์เพื่อให้ได้พลังงานออกมาใช้ทำให้คาร์บอนที่อยู่ในรูปของอินทรีย์สารถูกปลดปล่อยออกมาเป็นอิสระในรูปของแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์
- ❷ การย่อยสลายสิ่งขับถ่ายของสัตว์และซากพืชซากสัตว์ ทำให้คาร์บอนที่อยู่ในรูปของอาหารถูกปลดปล่อยออกมาเป็นอิสระในรูปของแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์
- ❸ การเผาไหม้เชื้อเพลิง น้ำมัน ถ่านหิน จะได้รับแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์คืนสู่บรรยากาศ พืชจะนำแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศไปใช้ในการสร้างอาหารทำให้ได้ธาตุคาร์บอนหมุนเวียนเป็นวัฏจักรซ้ำแล้วซ้ำอีก

วัฏจักรไนโตรเจน (Nitrogen cycle)

➔ ไนโตรเจน เป็นธาตุที่สำคัญที่พบในรูปของแก๊สไนโตรเจน ซึ่งพืชต้องการในปริมาณมากในอากาศ มีแก๊สไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบมากที่สุด ประมาณร้อยละ 78 นอกจากนี้จะพบไนโตรเจนในรูปของโปรตีนในสัตว์ พืช และปุ๋ย ซึ่งอยู่ในดินน้ำตามธรรมชาติ และในปัสสาวะสัตว์จะมีสารประกอบของไนโตรเจนปนออกมากับปัสสาวะ

➔ การหมุนเวียนไนโตรเจนและสารประกอบไนโตรเจนในสภาพแวดล้อม เรียกว่า วัฏจักรไนโตรเจน (Nitrogen cycle) โดยการหมุนเวียนจะเริ่มต้นจากพืชใช้สารประกอบไนโตรเจนที่ได้จากจุลินทรีย์ที่สามารถตรึงไนโตรเจนจากอากาศและในดินซึ่งอยู่ในรูปของเกลือไนเตรตนำไปสร้างโปรตีนในพืช เมื่อสัตว์กินพืชเข้าไปจะเปลี่ยนไนโตรเจนไปเป็นโปรตีนในสัตว์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของเนื้อเยื่อในร่างกายบางส่วนนำไปเผาผลาญเพื่อให้พลังงาน และสัตว์จะขับถ่ายของเสียออกจากร่างกายทางปัสสาวะไนโตรเจนจึงกลับเข้าสู่ธรรมชาติ เมื่อพืชและสัตว์ตายจะถูกย่อยสลายกลายเป็นเกลือแอมโมเนียกลับคืนสู่พื้นดิน ซึ่งเกลือแอมโมเนียบางส่วนจะถูกพืชนำไปใช้ และบางส่วนจะถูกแบคทีเรียในดินเปลี่ยนให้เป็นไนเตรต ไนเตรตบางส่วนจะถูกพืชนำไปใช้เป็นปุ๋ยและบางส่วนจะถูกแบคทีเรียเปลี่ยนให้เป็นแก๊สไนโตรเจนปล่อยกลับคืนสู่อากาศและถูกนำมาใช้ใหม่หมุนเวียนต่อไปเรื่อย ๆ เป็นวัฏจักร

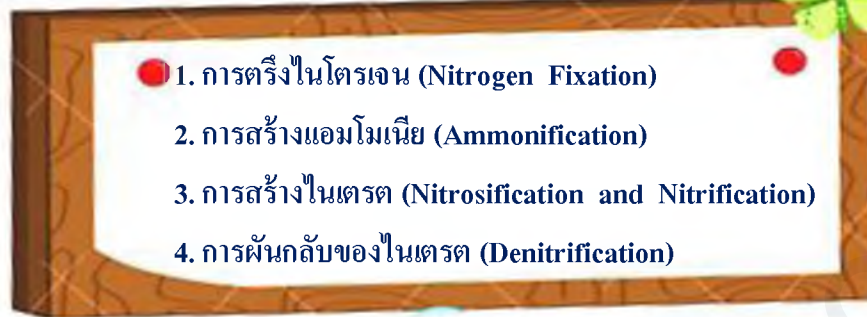
➔ ไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบสำคัญของกรดอะมิโนซึ่งเป็นองค์ประกอบของโปรตีนทุกชนิดในสิ่งมีชีวิต พืชใช้ไนโตรเจนได้ใน 2 รูป คือ แอมโมเนียม (ammonium หรือ NH_4^+) และไนเตรต (nitrate หรือ NO_3^-) และแม้ว่าในบรรยากาศจะประกอบด้วยไนโตรเจนถึง 80% แต่อยู่ในรูปแก๊สไนโตรเจน (N_2) ซึ่งพืชไม่สามารถนำมาใช้ได้

ไนโตรเจนสามารถเข้าสู่วัฏจักรไนโตรเจนของระบบนิเวศได้ 2 ทางคือ

- ❶ ฝนชะล้างไนโตรเจนกลายเป็นแอมโมเนียมและไนเตรตไหลลงสู่ดินและพืชใช้เป็นธาตุอาหารเพื่อการเจริญเติบโต
- ❷ การตรึงไนโตรเจน (nitrogen fixation) ซึ่งมีเพียงแบคทีเรียบางชนิดเท่านั้นที่สามารถใช้แก๊สไนโตรเจนในบรรยากาศเปลี่ยนเป็นไนโตรเจนในรูปที่พืชสามารถนำมาใช้ได้แบคทีเรียพวกนี้มีทั้งที่อยู่ในดินและที่อยู่ในสิ่งมีชีวิต เช่น ไรโซเบียมในปมรากถั่ว

➔ ในโตรเจนเป็นวัฏจักรที่ซับซ้อนประกอบขึ้นจากหลายขั้นตอนที่มีการเปลี่ยนแปลงสารรูปแบบต่าง ๆ โดยทั่วไปในหนึ่งวัฏจักรจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย คือ

1. การตรึงไนโตรเจน (Nitrogen Fixation)

➔ เป็นกระบวนการตรึงไนโตรเจนในอากาศเพื่อชดเชยการสูญเสียไนเตรตในดินเนื่องจากพืชดูดไปใช้ในการพังทลายของดินหรือถูกน้ำชะล้าง และจากกระบวนการผันกลับ (Denitrification) มีความสำคัญต่อพืชและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เพราะเป็นกระบวนการเดียวที่ดึงไนโตรเจนจากอากาศมาเปลี่ยนให้เป็นไนเตรตซึ่งเป็นรูปที่พืชสามารถนำไปใช้ได้ การตรึงไนโตรเจนเกิดขึ้นได้โดยกระบวนการ 2 อย่าง คือ

1.1 เกิดจากการกระทำของพวกจุลินทรีย์ (Biological fixation) สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 พวกคือ

ก. Non-Symbiotic N-Fixation เป็นกระบวนการตรึงไนโตรเจนของพวกจุลินทรีย์ที่ดำรงชีวิตอย่างอิสระพลังงานที่ใช้ในการตรึงไนโตรเจนมาจากการสลายซากอินทรีย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

ข. Symbiotic N-Fixation เป็นกระบวนการตรึงไนโตรเจนของพวกจุลินทรีย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกับพืช ได้แก่ ไรโซเบียม (Rhizobium) เป็นพวกแบคทีเรียที่อาศัยอยู่ที่รากของพืชตระกูลถั่วทำให้เกิดเป็นปม (Nodule) สามารถตรึง N_2 จากอากาศ แล้วเปลี่ยนรูปไปอยู่ในสภาพที่รากถั่วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.2 เกิดจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (Electrochemical and Photochemical fixation) ได้แก่ ไฟาแลบ ไฟาร์อง ไฟาผ่า และการตกของอุกกาบาต เมื่อเกิดไฟาแลบอุณหภูมิของอากาศสูงขึ้นเกิดการรวมตัวของออกซิเจนและไนโตรเจน เมื่อฝนตกลงมาออกไซด์ของไนโตรเจนจะละลายน้ำได้เป็นสารละลายกรดอ่อน ๆ เกิดเป็นสารประกอบไนเตรตในดินซึ่งพืชดูดซึมไปใช้ได้

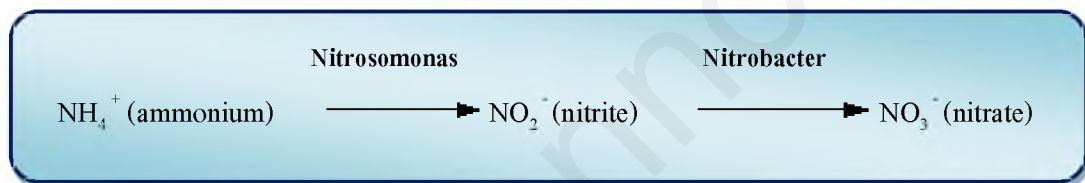

2. การสร้างแอมโมเนีย (Ammonification)

➡ เป็นกระบวนการสร้างแอมโมเนียจากการสลายสิ่งขับถ่ายและซากอินทรีย์ต่าง ๆ โดยพวกแอมโมนิไฟอิง แบคทีเรีย (Ammonifying bacteria) นอกจากนี้แอมโมเนียยังได้มาจากแหล่งอื่น ๆ อีก เช่น การระเบิดภูเขาไฟ และกระบวนการไนเตรตรีดักชัน (Nitrate reduction)

3. การสร้างไนเตรต (Nitrification)

➡ เป็นกระบวนการสร้างไนเตรต จากการเปลี่ยนแปลงแอมโมเนีย โดยกระบวนการออกซิเดชันของพวกไนตริไฟอิงแบคทีเรีย (Nitrifying bacteria) ตามขั้นตอน คือ

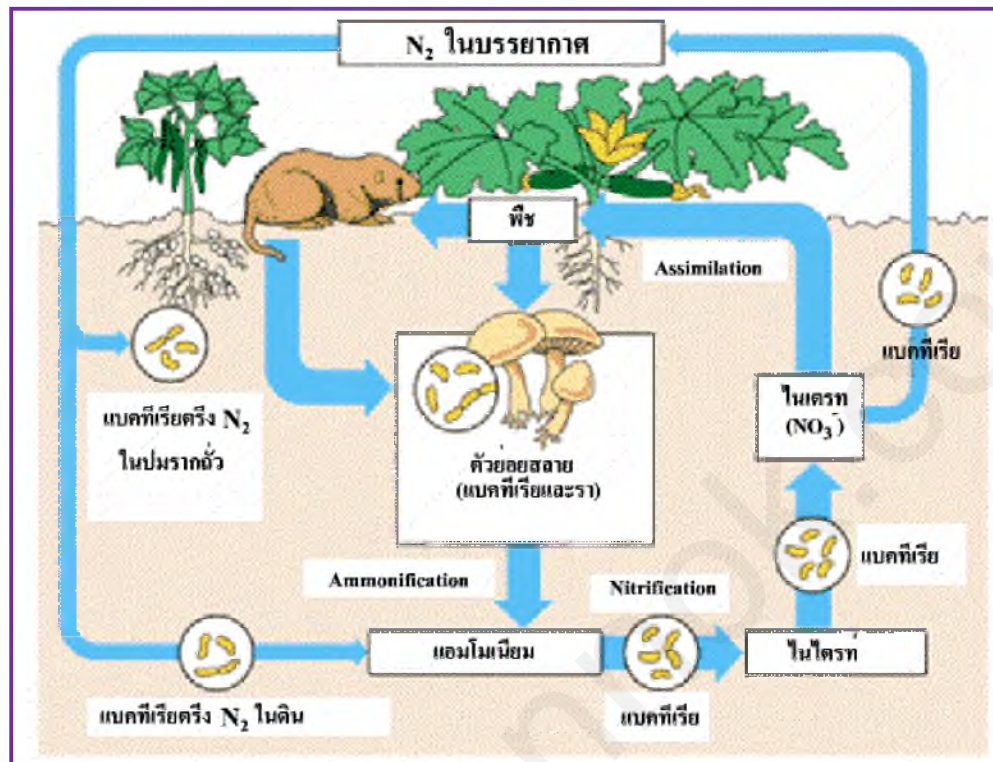

4. การผันกลับของไนเตรต (Denitrification)

➡ เป็นกระบวนการผันกลับให้เกิดไนโตรเจนด้วยกระบวนการรีดักชัน โดยพวกดีไนตริไฟอิงแบคทีเรีย (Denitrifying bacteria) แบคทีเรียพวกนี้อาศัยอยู่ในดินส่วนลึก ๆ และในตะกอนที่ทับถมกันได้แหล่งน้ำ เป็นบริเวณที่มีออกซิเจนน้อย จึงใช้เกลือไนเตรตแทนออกซิเจนในกระบวนการหายใจ โดยรีดิวซ์เกลือไนเตรตให้เป็นไนโตรเจนกลับเข้าสู่วัฏจักรใหม่ กระบวนการเหล่านี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของดินก็จะลดลง แต่กระบวนการนี้เกิดได้ในสภาพที่ไม่มีออกซิเจน การพรวนดินให้ร่วนซุยทำให้มีออกซิเจนเพียงพอกระบวนการนี้ก็จะไม่เกิด

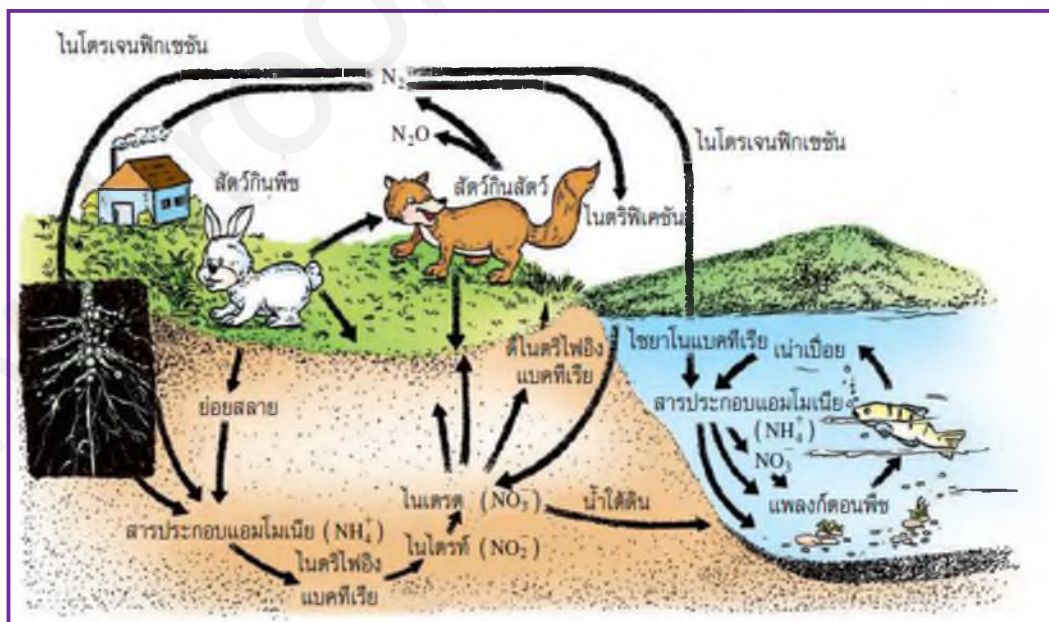

ภาพที่ 6 วัฏจักรไนโตรเจน (1)

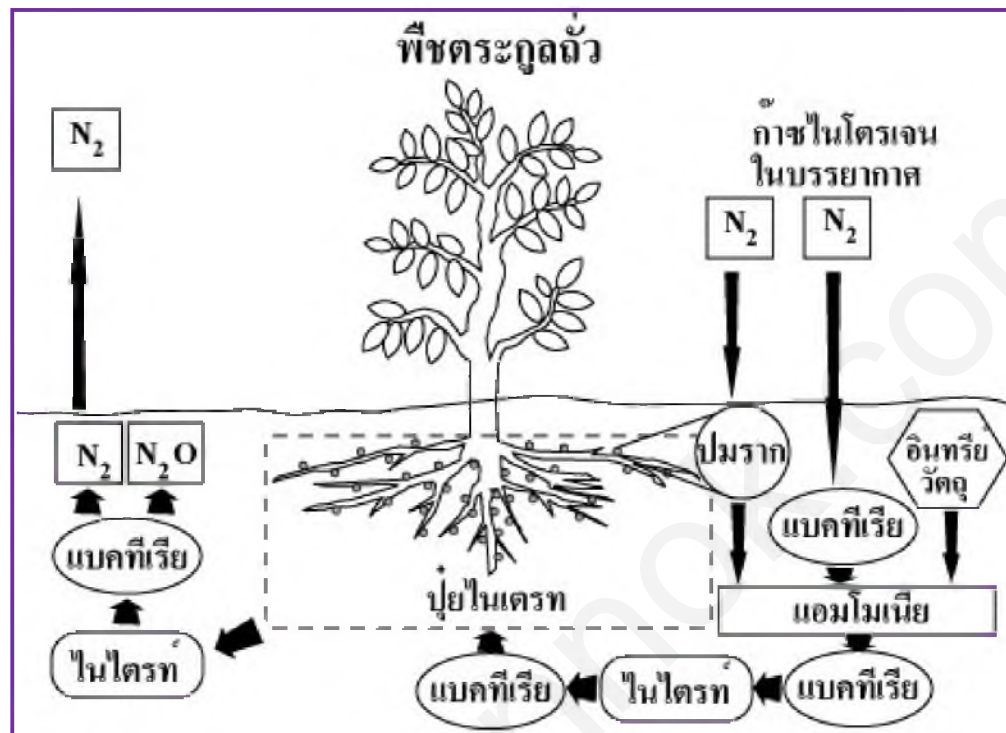
ที่มา www.google.com

ภาพที่ 7 วัฏจักรไนโตรเจน (2)

ที่มา www.google.com

ภาพที่ 8 วัฏจักรไนโตรเจน (3)

ที่ที่มา www.google.com

➡ รากพืชตระกูลถั่วจะมีปมราก ซึ่งเป็นที่อาศัยของแบคทีเรียไรโซเบียม ที่สามารถตรึงไนโตรเจนในอากาศและในดินให้เป็นอาหารของพืชได้

มนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฏจักรไนโตรเจน จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลา 30 ปีมานี้ มีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง ตัดไม้ทำลายป่า ปุ๋ยเคมีที่ผลิตขึ้นล้วนเป็นตัวการที่ทำให้ปริมาณแก๊สไนโตรเจนเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า และการใช้สารเคมีชื่อคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (อังกฤษ: chlorofluorocarbon, ย่อ :CFC) จากพวกเครื่องเย็น ตู้เย็น อุดสาหกรรมทำโฟม และกระป๋องสเปรย์ ทำให้ชั้นโอโซนซึ่งเปรียบเสมือนม่านบางเป็นเกาะคุ้มกันยังบางลงในชั้นสตราโตสเฟียร์ และเหนือทวีปแอนตาร์กติกาเกิดเป็นรูโหว่ขนาดเท่าประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้โลกของสิ่งมีชีวิตต้องได้รับความรุนแรงจากรังสีอัลตราไวโอเลตและแสงจากดวงอาทิตย์ส่องผ่านเข้ามายังพื้นโลกได้มากขึ้น มีผลให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ปริมาณฝนตกมากขึ้น (เพิ่มถึง 11 เปอร์เซ็นต์) อัตราการระเหยของน้ำรวดเร็วขึ้น ทำให้ผิวดินแห้งแล้งกระหายน้ำเป็นผลในการปลูกพืชได้รับความเสียหาย มนุษย์เป็นมะเร็งผิวหนังมากขึ้นและอาจมีผลกระทบต่อพืชและสัตว์หลายประการ

วัฏจักรฟอสฟอรัส (Phosphorus cycle)

➔ ฟอสฟอรัส เป็นแร่ธาตุสำคัญชนิดหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต เป็นแร่ธาตุที่เป็นองค์ประกอบในสิ่งมีชีวิตทุกชนิด สามารถพบฟอสฟอรัสได้ในโมเลกุลพลังงานระดับเซลล์ และโมเลกุลสำหรับถ่ายทอดพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิต เช่น พลังงานสะสมที่เก็บเอาไว้ในรูปของ ATP (Adenosine Tri Phosphate) ส่วนฟอสฟอรัสที่เป็นสารพันธุกรรมนั้น สามารถพบได้ใน DNA และ RNA ของสิ่งมีชีวิต ฟอสฟอรัสมีความสำคัญต่อสัตว์มีกระดูกสันหลังเพราะมากถึง 80 % สามารถพบฟอสฟอรัสในกระดูกและฟัน

➔ ฟอสฟอรัสยังมีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชเห็นได้จากปุ๋ยต่าง ๆ ที่จะให้แก่พืชจะระบุค่าของ N:P:K เอาไว้ โดยค่า P ก็คือค่าของฟอสฟอรัส กล่าวคือ ฟอสฟอรัสสามารถกระตุ้นทำให้เกิดการออกของราก และการออกดอกในพืชนั่นเอง โดยพืชแต่ละชนิดก็มีความต้องการปริมาณฟอสฟอรัสที่แตกต่างกันออกไป

➔ การเกิดวัฏจักรฟอสฟอรัสมีความแตกต่างจากการเกิดวัฏจักรอื่น ๆ คือ วัฏจักรฟอสฟอรัส เป็นวัฏจักรที่ไม่มีการหมุนเวียนผ่านในรูปของแก๊สแม้ว่าจะมีฟอสเฟตจำนวนหนึ่งอยู่ในชั้นบรรยากาศในรูปของฝุ่นผงและเป็นสาเหตุให้เกิดฝนกรด ฟอสฟอรัสในรูปของแข็งมักจะอยู่ในรูปของหิน และตะกอนแต่ในกรณีที่ละลายอยู่ในน้ำ มักจะจับตัวอยู่ในรูปของฟอสเฟต (PO_4^{3-}) และไฮโดรเจนฟอสเฟต (HPO_4^{2-})

➔ วัฏจักรฟอสฟอรัสเป็นวัฏจักรที่มีวงจรที่ช้าที่สุดในบรรดาวัฏจักรของอนินทรีย์สารต่าง ๆ เพราะเป็นวัฏจักรที่ไม่เกิดในรูปของแก๊สการหมุนเวียนจึงต้องผ่านในรูปของสารละลายและของแข็งเท่านั้น จึงต้องใช้เวลามากในการหมุนเวียน วัฏจักรฟอสฟอรัสจะเคลื่อนที่ผ่านสิ่งมีชีวิตเร็วกว่าเคลื่อนที่ผ่านแหล่งน้ำและตะกอน เพราะสิ่งมีชีวิตมีวงจรชีวิตที่สั้นจึงสามารถเคลื่อนที่ผ่านได้อย่างรวดเร็ว

การหมุนเวียนของฟอสฟอรัสในวัฏจักรฟอสฟอรัสสามารถเกิดได้ 2 รูปแบบ คือ

- ◆ การหมุนเวียนระหว่างสิ่งมีชีวิต
- ◆ การหมุนเวียนระหว่างมหาสมุทร

➔ จากฟอสฟอรัสที่อยู่ในดินพืชต่าง ๆ ดูดซึมเอาฟอสฟอรัสที่อยู่ในดินเพื่อการเจริญเติบโต สัตว์กินพืชกินพืชเหล่านั้นเป็นการเพิ่มฟอสฟอรัสในร่างกายซึ่งสัตว์นั้นก็สามารถถูกกินโดยสัตว์กินเนื้ออื่น ๆ เช่นกัน แต่ยังมีสัตว์ที่กินทั้งพืชและสัตว์บางชนิดที่จะกินหินกรวดที่มีส่วนผสมของฟอสฟอรัสอยู่ เช่น ไก่ เป็นต้น

เมื่อพืชและสัตว์เหล่านั้นตายลงผู้ย่อยสลายในกลุ่ม Phosphatizing Bacteria จะทำให้ฟอสฟอรัสกลับกลายเป็นฟอสเฟตในดินอีกครั้ง ฟอสฟอรัสที่อยู่ในดินและตามภูเขาหินฟอสเฟตเมื่อน้ำฝนที่ตกลงมาที่จะชะเอาฟอสฟอรัสให้ลงไปอยู่ในแหล่งน้ำในรูปของสารละลายฟอสเฟตไปเป็นแร่ธาตุของพืชน้ำให้เจริญเติบโต และฟอสฟอรัสก็จะถูกถ่ายทอดไปตามห่วงโซ่อาหารต่อไปเรื่อย ๆ เมื่อมีมากขึ้นในน้ำก็จะเกิดการจับตัวกับสารอื่นทำให้เกิดการตกตะกอนทับถมกันมากขึ้นจนเป็นตะกอนหินชั้นและหินฟอสเฟตตามธรรมชาติ เมื่อเวลาผ่านไปหลายล้านปีฟอสเฟตที่จับตัวกันมากขึ้น และถูกยกตัวกลับขึ้นสู่พื้นดินเป็นภูเขาหินฟอสเฟต หรือที่เรียกว่า การยกตัวของพื้นดิน (Land Lift)

เนื่องจากฟอสฟอรัสเป็นหนึ่งในปัจจัยในการเจริญเติบโตของพืช แต่ในพื้นดินกลับมีปริมาณของฟอสฟอรัสที่จำกัดจึงเป็นเหตุผลที่ว่าทำไมจึงมีการเพิ่มปุ๋ยที่มีปริมาณของฟอสฟอรัสให้กับดินเพื่อให้พืชสามารถเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่แต่ในทางกลับกันถ้ามีการเพิ่มปริมาณของฟอสฟอรัสในดินมากเกินไปฟอสฟอรัสเหล่านั้นจะถูกชะลงสู่แหล่งน้ำทำให้พืชน้ำเจริญเติบโตรวดเร็วจนเกินไป กล่าวคือ ฟอสฟอรัสคือตัวกระตุ้นการเจริญเติบโตของแพลงก์ตอน สาหร่ายและพืชน้ำอื่น ๆ ยังมีการเจริญเติบโตมากเท่าไรปริมาณออกซิเจนที่ต้องนำมาใช้ในการเจริญเติบโตก็เพิ่มสูงขึ้นไปด้วย ทำให้ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลงอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ เช่น ปลาชนิดต่าง ๆ ที่จะขาดอากาศหายใจและตายในที่สุดแสงแดดที่ไม่อาจส่องถึงพื้นที่ด้านล่างทำให้พืชที่อยู่ใต้น้ำไม่สามารถสร้างอาหารได้จนตาย และส่งผลเชื่อมโยงต่อกันไปเรื่อย ๆ แหล่งน้ำที่มีสิ่งมีชีวิตตายจะเกิดการเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็น จนไม่อาจมีสิ่งมีชีวิตเจริญเติบโตต่อไปได้ในที่สุด ปัญหานี้ส่วนมากมาจากการปล่อยสารเคมีที่มีส่วนผสมของฟอสเฟตลงสู่แหล่งน้ำ เช่น การปล่อยน้ำเหลือจากการซักผ้า ซึ่งมีส่วนผสมของผงซักฟอก หรือ โซเดียมไตรโพลิฟอสเฟต (Sodium Tripolyphosphate : STPP) ที่ผู้ผลิตผสมลงไปเพื่อลดความกระด้างของน้ำแต่กลับเป็นตัวกระตุ้นอย่างดีในการเจริญเติบโตของพืช การใช้ปุ๋ยที่มีปริมาณฟอสเฟตมากเกินไป

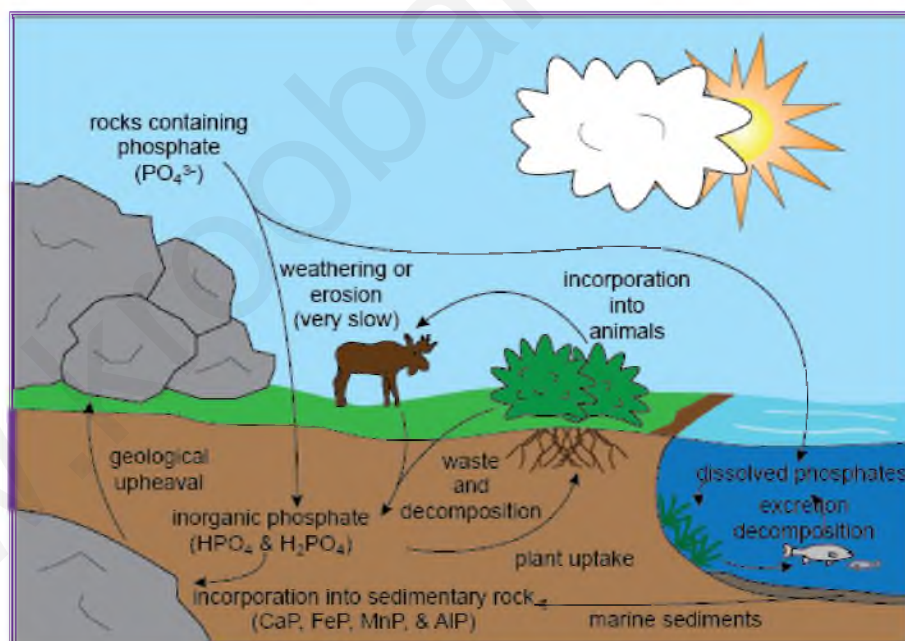

ภาพที่ 9 วัฏจักรฟอสฟอรัส (1)

ที่มา www.google.com

ภาพที่ 10 วัฏจักรฟอสฟอรัส (2)

ที่มา www.google.com

คือ การที่อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มขึ้นจากภาวะเรือนกระจก หรือที่เราเรียกกันดีในชื่อว่า Green house effect ซึ่งมีต้นเหตุจากการที่มนุษย์ได้เพิ่มปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการเผาไหม้เชื้อเพลิงต่าง ๆ การขนส่งและการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนั้นมนุษย์เรายังได้เพิ่มก๊าซกลุ่มไนตรัสออกไซด์และคลอโรฟลูโอโรคาร์บอน (CFC) เข้าไปอีกด้วยพร้อม ๆ กับการที่เราตัดและทำลายป่าไม้จำนวนมากเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ทำให้กลไกในการดึงเอาก๊าซ

คาร์บอนไดออกไซด์ออกไปจากระบบบรรยากาศถูกลดทอนประสิทธิภาพลงและในที่สุดสิ่งต่าง ๆ ที่เราได้กระทำต่อโลกได้หวนกลับมาสู่เราในลักษณะของภาวะโลกร้อน

ภาพที่ 11 แสดงปรากฏการณ์เรือนกระจก

ที่มา www.siam1.net

ภาวะโลกร้อนเกิดจากอะไร

ก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gas) เป็นก๊าซที่มีคุณสมบัติในการดูดซับคลื่นรังสีความร้อนหรือรังสีอินฟราเรดได้ดีก๊าซเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการรักษาอุณหภูมิในบรรยากาศของโลกให้คงที่ซึ่งหากบรรยากาศโลกไม่มีก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศดังเช่นดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ในระบบสุริยะแล้ว จะทำให้อุณหภูมิในตอนกลางวันนั้นร้อนจัดและในตอนกลางคืนนั้นหนาวจัดเนื่องจากก๊าซเหล่านี้ดูดซับคลื่นรังสีความร้อนไว้ในเวลากลางวันแล้วค่อย ๆ แผ่รังสีความร้อนออกมาในตอนกลางคืนทำให้อุณหภูมิในบรรยากาศโลกไม่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันมีก๊าซจำนวนมากที่มีคุณสมบัติในการดูดซับคลื่นรังสีความร้อนและถูกจัดอยู่ในกลุ่มก๊าซเรือนกระจก ซึ่งมีทั้งก๊าซที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญ คือ ไอน้ำ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ โอโซน มีเทน และไนตรัสออกไซด์ สาร CFC เป็นต้น

จะป้องกันภาวะโลกร้อนได้อย่างไร

ได้มีผู้แนะนำวิธีการช่วยป้องกันภาวะโลกร้อนไว้ดังนี้

- ❶ ลดระดับการใช้งานเครื่องใช้ไฟฟ้าลง เช่น เพิ่มความร้อนของเครื่องปรับอากาศในสำนักงาน หรือที่พักอาศัยลงสักหนึ่งองศา หรือปิดไฟขณะไม่ใช้งาน
- ❷ นำกระดาษหรือภาชนะบรรจุอื่น ๆ กลับไปใช้ใหม่พยายามซื้อสิ่งของที่มีอายุการใช้งานนาน ๆ จะช่วยลดการใช้พลังงานของโลกอย่างมากมาย
- ❸ รักษาป่าไม้ให้ได้มากที่สุดและลดหรืองดการจัดซื้อสิ่งของหรือเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ที่ทำจากไม้ที่ตัดมาจากป่าเพื่อปล่อยให้ต้นไม้และป่าไม้เหล่านี้ได้ทำหน้าที่การเป็นปอดของโลกสืบไป
- ❹ ลดการใช้น้ำมันจากการขับขี่ยานพาหนะ

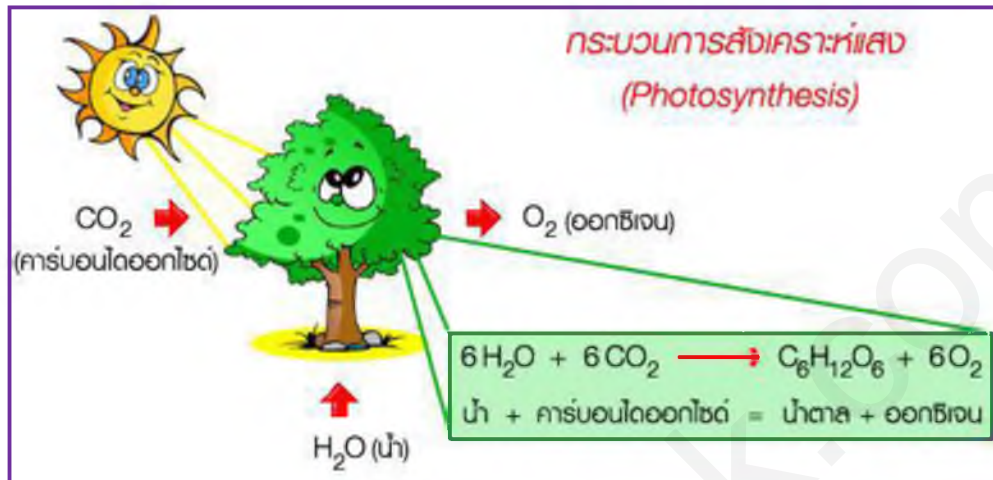

ความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดพลังงาน และการหมุนเวียนสารในระบบนิเวศ

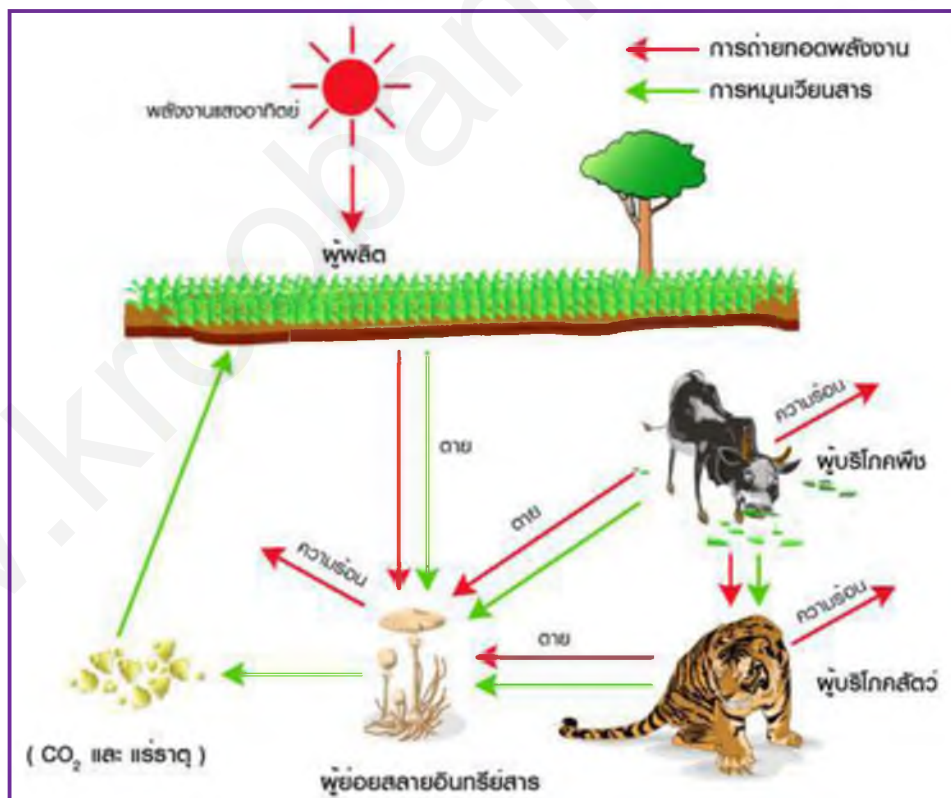
การถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนสารในระบบนิเวศมีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศเป็นอย่างมากเพราะสารต่าง ๆ ในระบบนิเวศไม่มีการสูญหายแต่มีการหมุนเวียนนำมาใช้ใหม่ในสิ่งมีชีวิตเกิดเป็นวัฏจักรทำให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในระบบนิเวศมีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องใช้พลังงานสำหรับแหล่งกำเนิดพลังงานที่ใหญ่ที่สุดของโลกสิ่งมีชีวิตคือ *ดวงอาทิตย์* (ประมาณ 99%) นอกจากนั้นก็มาจากแหล่งอื่น เช่น ดวงจันทร์ การเผาไหม้ เป็นต้น พลังงานแสงสว่างจากดวงอาทิตย์เข้าสู่ระบบนิเวศโดยผู้ผลิตจะนำมาเปลี่ยนเป็นพลังงานศักย์ในกระบวนการสังเคราะห์แสงได้เพียงส่วนน้อย คือ ประมาณร้อยละ 1-2 ของพลังงานแสงทั้งหมด ผู้ผลิตซึ่งเป็นพืชที่มีคลอโรฟิลล์นี้จะเปลี่ยนพลังงานแสงให้เป็นพลังงานเคมีแล้วนำพลังงานเคมีนี้ไปสังเคราะห์สารประกอบที่มีโครงสร้างอย่างง่าย คือ คาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ให้เป็นสารประกอบที่มีโครงสร้างซับซ้อนและมีพลังงานสูง คือ คาร์โบไฮเดรต (CH_2N) พลังงานที่ผู้ผลิตรับไว้ได้จากดวงอาทิตย์และเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของสารอาหารนี้ จะมีการถ่ายทอดไปตามลำดับขั้นของการกินอาหารภายในระบบนิเวศ คือ ผู้บริโภคจะได้รับพลังงานจากผู้ผลิต โดยการกินต่อไปเป็นทอด ๆ ในแต่ละลำดับขั้นของการถ่ายทอดพลังงานนี้พลังงานจะค่อย ๆ ลดลงไปในแต่ละลำดับเรื่อย ๆ ไป เนื่องจากได้สูญเสียออกไปในรูปของความร้อนการรับพลังงานจากดวงอาทิตย์โดยผู้ผลิตเป็นจุดแรกที่มีความสำคัญยิ่งต่อระบบนิเวศนั้นระบบนิเวศใดรับพลังงานไว้ได้มากย่อมแสดงให้เห็นว่าระบบนิเวศนั้นมีความอุดมสมบูรณ์มาก

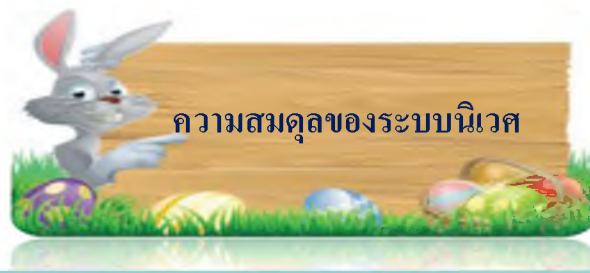

ภาพที่ 12 กระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง
ที่มา www.google.com

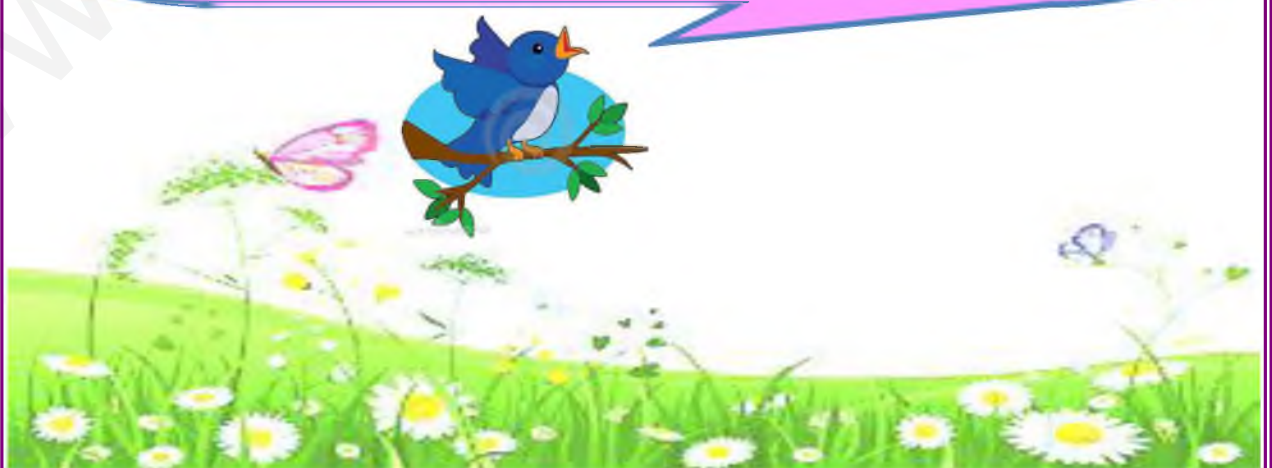
ภาพที่ 13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
ในแง่การถ่ายทอดพลังงานและการหมุนเวียนสาร
ที่มา www.google.com

คุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของระบบนิเวศ คือ มีกลไกในการปรับสภาวะตัวเอง (self-regulation) โดยมีรากฐานมาจากความสามารถของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศนั้น ๆ คือ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลายในการทำให้เกิดการหมุนเวียนของธาตุอาหารผ่านสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศนั้น ได้รับพลังงานอย่างพอเพียงและไม่มีอุปสรรคขัดขวางวัฏจักรของธาตุอาหารแล้วก็จะทำให้เกิดภาวะสมดุล (equilibrium) ขึ้นมาในระบบนิเวศนั้น ๆ โดยมีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดทำให้แร่ธาตุและสสารกับสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากซึ่งทำให้ระบบนิเวศนั้นมีความคงตัว ทั้งนี้เพราะการผลิตอาหารสมดุลกับการบริโภคภายในระบบนิเวศนั้นการปรับสภาวะตัวเองนี้ ทำให้การผลิตอาหารและการเพิ่มจำนวนของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในระบบนั้นมีความพอดีกัน กล่าวคือ จำนวนประชากรชนิดใด ๆ ในระบบนิเวศจะไม่สามารถเพิ่มจำนวนอย่างไม่มีขอบเขตได้

ถ้าในระบบนิเวศสิ่งมีชีวิตบางชนิดถูกทำลายไปจะทำให้ความสมดุลของระบบนิเวศลดลง เช่น บริเวณทุ่งหิมะและขั้วโลกเป็นระบบนิเวศที่ง่ายและธรรมดาไม่ซับซ้อนเพราะมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ไม่กี่ชนิด พืชก็ได้แก่ ตะไคร่น้ำ ไกลเคน หญ้าชนิดต่าง ๆ เพียงไม่กี่ชนิดและต้นหลิวพืชเหล่านี้เป็นอาหารของกวางซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ กวางคาริเบียนกับกวางเรนเดีย กวางเป็นอาหารของสุนัขป่าและคน นอกจากนี้ ก็มีหมีและไก่อปา ซึ่งเป็นอาหารของสุนัขจิ้งจอกและนกเค้าแมวเพราะฉะนั้นในบริเวณหิมะนี้ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงจำนวนของสิ่งมีชีวิตในระดับหนึ่ง จะมีผลรุนแรงต่อสิ่งมีชีวิต ในระดับอื่น ๆ ด้วยเพราะมันไม่มีโอกาสเลือกอาหารได้มากนักสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในนี้จึงเปลี่ยนแปลงเร็วจนบางชนิดสูญพันธุ์ ดังนั้นระบบนิเวศที่ไม่ซับซ้อนจึงเสียดุลได้ง่ายมากเหมือนกับการปลูกพืชชนิดเดียว (monocropping) เช่น การเกษตรสมัยปัจจุบันเวลาเกิดโรคระบาดจะทำให้เสียหายอย่างมากและรวดเร็ว

❶ การเพิ่มประชากร ทำให้ความต้องการใช้ที่ดินทำการเกษตรมากขึ้นโดยเฉพาะเขตร้อน ประชากรจะบุกเบิกป่าใหม่ ๆ เพื่อใช้พื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยทำให้ดิน ป่าไม้ สภาวะแวดล้อมเสียหายนี้อาจมีจำนวนมาก

❷ การเกษตรสมัยใหม่ การเกษตรในปัจจุบันมุ่งเพื่อการค้ามากขึ้นมีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจำนวนมากสารเหล่านี้จะตกค้างในดินและอาจถูกชะล้างลงสู่แหล่งน้ำทำให้มีผลต่อชีวิตสัตว์ในดินและในน้ำ

❸ การขยายตัวของเมือง การเพิ่มประชากรทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้พื้นที่การเกษตรถูกใช้ไปเพื่อสร้างตึก ศูนย์การค้า ถนน ระบบนิเวศเปลี่ยนไปการถ่ายเทของเสียจากเมืองก่อให้เกิดมลพิษของน้ำและอากาศ

❹ การอุตสาหกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้ทรัพยากรถูกใช้เป็นวัตถุดิบมากยิ่งขึ้นกระบวนการผลิตทำให้มีของเสีย เช่น น้ำเสีย ไอเสีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในบริเวณที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่และบริเวณใกล้เคียง

ความสมดุลของระบบนิเวศเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบัน เพราะการพัฒนาที่ขาดความเข้าใจในเรื่องระบบนิเวศจะทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล และจะส่งผลกระทบในทางลบมาสู่มนุษยชาติเอง

2. จากแผนผังนี้ CO_2 ในชั้นบรรยากาศมาจากที่ใดบ้าง

.....

.....

3. สิ่งมีชีวิตใดบ้างที่ทำให้เกิด CO_2

.....

.....

4. วัฏจักรไนโตรเจนมีกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่กระบวนการใดบ้าง

.....

.....

.....

5. ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า เกี่ยวข้องกับวัฏจักรไนโตรเจนอย่างไร

.....

.....

.....

6. สารประกอบฟอสเฟตในผู้บริโภคกลายเป็นสารประกอบฟอสเฟตในน้ำได้อย่างไร

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3 สืบค้น ทดลอง

กิจกรรม : ศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ

จุดประสงค์ของกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ
2. เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการหมุนเวียนน้ำในธรรมชาติและการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ใช้เวลา 40 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. นักเรียนเข้ากลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน เลือกประธาน รองประธาน กรรมการ และเลขานุการกลุ่ม
2. ครูอธิบายวิธีการทำกิจกรรมการทดลองให้นักเรียนฟัง แล้วให้นักเรียนเริ่มทำกิจกรรมก่อนถึงเนื้อหาเรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ อย่างน้อย 1-2 สัปดาห์
3. บันทึกผลกิจกรรม

วัสดุและอุปกรณ์

1. ขวดโหลใส
2. ดินร่วน
3. พลาสติกใส
4. ต้นพืชสีเขียวขนาดเล็ก

วิธีดำเนินการ

1. นำดินร่วนที่มีธาตุอาหารของพีชมาใส่ในขวดโหลใส จากนั้นฉีดน้ำลงในดินให้ชุ่ม
2. จัดสวนหย่อมโดยปลูกต้นพีชสีเขียวขนาดเล็ก ๆ นำไปวางในที่ที่มีแสงแดดส่องถึง จากนั้นปิดขวดโหลด้วยพลาสติกใส
3. สังเกตการเปลี่ยนแปลงในขวดโหลเป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ แล้วบันทึกผล

ตัวอย่างผลของกิจกรรม

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างบันทึกผลการทำกิจกรรมศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ

วันที่สังเกต	การเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้	
	การเจริญเติบโตของพืช	วัฏจักรของน้ำ
2	-	พลาสติกเป็นฝ้าไม่ใสเหมือนตอนปิดครั้งแรก
5	พืชเริ่มเขียวขึ้น แข็งแรง ชูใบได้รูปทรง	พบหยดน้ำเล็ก ๆ ที่ด้านในของพลาสติกที่ปิดปากของขวดโหลในตอนเช้า
7	พืชเริ่มมีใบขยายและลำต้นสูงขึ้น	ตอนเช้าพบหยดน้ำเกาะที่ด้านในของพลาสติกในขวดโหลตอนกลางวันจะหายไป
10	พืชเจริญเติบโตขึ้น	เกิดปรากฏการณ์เช่นในวันที่ 7

บันทึกผลการทำกิจกรรม
กิจกรรม : ศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ

กลุ่มที่.....วัน/เดือน/ปี.....

ตารางที่ 2 ตารางบันทึกผลการทำกิจกรรมศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติ (10 คะแนน)

วันที่สังเกต	การเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้	
	การเจริญเติบโตของพืช	วัฏจักรของน้ำ

คำชี้แจง

กิจกรรมที่ 4 สรุปได้ อธิบายเป็น

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติกิจกรรมศึกษาวัฏจักร
ของน้ำในธรรมชาติ (10 คะแนน)

สรุปผลการปฏิบัติกิจกรรม

แผนผังแสดงลำดับขั้นตอนการเกิดวัฏจักรน้ำ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมศึกษาวัฏจักรของน้ำในธรรมชาติมาอภิปรายร่วมกันในประเด็นดังต่อไปนี้ (20 คะแนน)

1. พืชเจริญเติบโตได้เนื่องจากสิ่งใด

.....

.....

2. หยดน้ำที่พบด้านในของพลาสติกที่ปิดฝาไว้เกิดจากอะไร

.....

.....

3. วัฏจักรของน้ำในขวดโหลที่ปิดด้วยพลาสติกใสเกิดขึ้นได้อย่างไร

.....

.....

4. นักเรียนคิดว่า พืชในขวดโหลจะอยู่ได้นานหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

5. มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดวัฏจักรของน้ำ

.....

.....

กิจกรรมที่ 5 เพิ่มเติม เสริมความรู้

คำตั้ง

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้ เรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ แล้วตอบคำถามต่อไปนี้ (30 คะแนน)

1. การถ่ายทอดพลังงานในสิ่งมีชีวิตและการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนสารในระบบนิเวศก่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติได้อย่างไร

---

2. การหมุนเวียนสารและการถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

---

3. แก๊สไนโตรเจนมีความสำคัญต่อระบบนิเวศอย่างไร

---

4. จงอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการหมุนเวียนคาร์บอนกับการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์

.....

.....

.....

5. วัฏจักรคาร์บอนเกิดการเสียสมดุลได้อย่างไร และมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

6. สารประกอบฟอสฟอรัสมีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 6 ประเมินผล คั่นกว้างงาน

คำชี้แจง

ให้นักเรียนร่วมกันวางแผนจัดทำผลงาน “จัดป้ายนิเทศ” เรื่องวัฏจักรของสารในระบบนิเวศ (12 คะแนน)

วิธีการ

- ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนจับฉลากหัวข้อวัฏจักรของสารในระบบนิเวศที่เรียนมา กลุ่มละ 1 วัฏจักรเพื่อจัดทำป้ายนิเทศ
- ศึกษารูปแบบขั้นตอนการทำจัดป้ายนิเทศ
- สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับวัฏจักรของสารในระบบนิเวศจากแหล่งต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ห้องสมุด
- นำข้อมูลมาจัดทำ “จัดป้ายนิเทศ” โดยมีเนื้อหาที่ถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีภาพประกอบ อย่างหลากหลาย น่าสนใจ สวยงาม
- นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งชิ้นงานในสัปดาห์ถัดไป

คำชี้แจง

กิจกรรมที่ 7 นำไปใช้ ถ่ายโอนความคิด

ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และตอบคำถามดังต่อไปนี้ (10 คะแนน)

1. หากมีการเผาไหม้เชื้อเพลิงจากโรงงานอุตสาหกรรม และในรถยนต์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นักเรียนคิดว่า จะมีผลอย่างไรต่อปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซออกซิเจนในบรรยากาศ

ภาพที่ 15 การปล่อยควันพิษของโรงงานอุตสาหกรรม

ที่มา www.maticchon.co.th

.....

.....

.....

.....

2. ในเมืองใหญ่มีคนจำนวนมากแต่มีต้นไม้ไม่พอ นักเรียนคิดว่าจะมีผลอย่างไรต่อปริมาณก๊าซออกซิเจนและก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

.....

.....

.....

.....

แบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในแบบบันทึกผล
การทดสอบหลังการเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ เวลา 10 นาที (10 คะแนน)

1. ข้อใด ไม่ใช่ กระบวนการในวัฏจักรน้ำ

- ก. การคายน้ำ
- ข. การย่อยสลาย
- ค. การระเหย
- ง. การควบแน่น

2. ข้อใด ไม่ใช่ กระบวนการในวัฏจักรคาร์บอน

- ก. การเผาไหม้
- ข. การระเหยกลายเป็นไอ
- ค. การสังเคราะห์แสง
- ง. การย่อยสลาย

3. ข้อใดกล่าวถึง วัฏจักรหมุนเวียนสาร ถูกต้อง

- ก. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบเป็นวัฏจักรอย่างเดียว
- ข. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบไม่เป็นวัฏจักร
- ค. เป็นการหมุนเวียนของสารแบบเป็นวัฏจักรอย่างเดียว
- ง. เป็นการถ่ายทอดพลังงานแบบเป็นวัฏจักร

4. พืชสามารถนำไนโตรเจนไปใช้ได้ไนข้อใด

- ก. เกลือแอมโมเนีย
- ข. เกลือไนเตรท
- ค. ไนโตรเจนในอากาศ
- ง. เกลือไนไตรท

5. สัตว์ได้รับคาร์บอนโดยวิธีใด

- ก. การหายใจ
- ข. ขบวนการย่อยสลาย
- ค. การกินพืชเป็นอาหาร
- ง. การสังเคราะห์แสง

6. พืชได้รับคาร์บอนมากที่สุดโดยวิธีใด

- ก. การสังเคราะห์แสง
- ข. การหายใจ
- ค. การคายน้ำ
- ง. การดูดน้ำแร่ธาตุในดิน

7. แบคทีเรียมีความสำคัญในวัฏจักรหมุนเวียนสารอย่างไร

- ก. ช่วยปล่อยพลังงานที่จำเป็นในการหมุนเวียนสาร
- ข. เปลี่ยนแปลงสารเคมีให้อยู่ในรูปการใช้ประโยชน์ได้
- ค. เป็นตัวสลายสารต่าง ๆ
- ง. ช่วยเก็บสะสมสารเคมี

8. ข้อใดมีการย่อยสลายสารเป็นไปตามลำดับ

- ก. ยูเรีย → แอมโมเนีย → ไนโตรัส → ไนเตรท
- ข. แอมโมเนีย → ยูเรีย → ไนโตรัส → ไนเตรท
- ค. ยูเรีย → แอมโมเนีย → ไนเตรท → ไนโตรัส
- ง. ไนโตรัส → ไนเตรท → แอมโมเนีย → ยูเรีย

9. ถ่านหินและน้ำมันเกิดขึ้นในวัฏจักรข้อใด

- ก. วัฏจักรคาร์บอน
- ข. วัฏจักรน้ำ
- ค. วัฏจักรไนโตรเจน
- ง. วัฏจักรฟอสฟอรัส

10. สิ่งมีชีวิตใดทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายในระบบนิเวศ

- ก. ตั๊กแตน
- ข. เห็ด
- ค. หนอนกินผักกาด
- ง. ปลวก

แบบบันทึกผลการทดสอบหลังการเรียนรู้

เรื่อง วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ

โรงเรียน.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

คำชี้แจง

ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย X ทับตัวเลือกที่ถูกต้องที่สุด

1.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
2.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
3.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
4.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
5.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
6.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
7.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
8.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
9.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
10.	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)

บรรณานุกรม

- ถวัลย์ มาศจรัส และมณี เรืองขำ. แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน(Project)เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้-
ผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธารอักษรจำกัด, 2549.
- ทศนา แคมมณี. 14 วิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2544.
- ธนัช อุดมพันธุ์. วิทยาศาสตร์ ม.3 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม และสิ่งมีชีวิตกับการดำรงชีวิต. คู่มือสาระ
การเรียนรู้วิทยาศาสตร์พื้นฐาน ม.3. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ ๑: โรงพิมพ์ SCIENCE CENTER
บัญชา แสนทวี. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานวิทยาศาสตร์ เล่ม 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช , 2548.
- ประดับ นาคแก้ว และดาวลัย เติรมบุญสุข. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานวิทยาศาสตร์เล่ม 5
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด , 2551.
- ภพ เถาไพบุญ. แนวการสอนวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด ,
2542.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง, สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. คู่มือวัดผล-
ประเมินผลวิทยาศาสตร์, 2548.
- เสียง เชษฐศิริพงษ์. ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-
พ.ศ. พัฒนา จำกัด, 2551.
- ส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, สถาบัน. กระทรวงศึกษาธิการ . หนังสือเรียน
รายวิชาวิทยาศาสตร์ 6. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสศ. 2555.
- ส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี,สถาบัน.กระทรวงศึกษาธิการ.คู่มือครู รายวิชาวิทยาศาสตร์-
6. พิมพ์ครั้งที่ 2 ,กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสศ. 2555.

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 7E (7-E Learning Cycle)

รายวิชาวิทยาศาสตร์ (ว23102)

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

โรงเรียนเชียงกลาง “ประชาพัฒนา”

อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37